

TÜRKİYE’DE ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN İSTİHDAMI: HUKUKİ BOYUT VE KOŞULLARA DAİR BİR ARAŞTIRMA

Halim BAŞ¹, Serkan ETİ²

Öz

Uluslararasılaşma eğilimleri, eğitim temasını belirgin hale getiren çok faktörlü yönere sahiptir. Bu eğilimler, ekonomik değerlerin transferi şeklinde gerçekleşebilmekte, kültürler arası etkileşimin yaygınlaşması ve bilgi transferinin hızlanması şeklinde de görünür olabilmektedir. Aynı zamanda eğitim kalite ve transferinde yaşanan süreçler, bu alanda pek çok aktör ve kurumun faaliyetlerine yön vermektedir. Bu kapsamda, üniversiteler uluslararası düzeyde belirli anlaşma ve programlar çerçevesinde örneğin, öğrenci hareketlilik programları ile kültürel etkileşim içerisine girerek, genişleyen ağlar neticesinde uluslararası perspektif kazanmakta ve marka değeri oluşturabilmektedir. Bu durum, ülkelerin daha çok katma değer üretiminde yetenek savaşları adı verilen yarışta “en iyi” ve “en zeki” sosyal ve beşerî sermayesi yüksek öğrencilerden faydalanmayı temsil etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki üniversitelere yurt dışından gelen uluslararası öğrencilerin istihdamına ilişkin hukuki çerçeveyi ve çalışma koşullarını ortaya koymaktır. Araştırmada uzman görüşleri alınarak hazırlanan 13 soruluk bir anket uluslararası öğrencilere yönlendirilmiş ve 274 kişinin katılımı sağlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, erkek ve kadın öğrencilerin sektör bilgisi, ayrımcılık algısı, zorlukları ve engellere yargısı arasında farklılık tespit edilmemiştir. İkili karşılaştırma sonucunda, dil eğitimi için gelenler ile lisans, yüksek lisans ve doktora için gelenler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Uluslararası Öğrenci, Eğitim Göçü, Hareketlilik, İstihdam*

¹ İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Doktora Öğrencisi, Öğr. Gör. Halim Baş, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Sosyal Güvenlik, hbas@medipol.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-4109-1696

² Öğr. Gör. Serkan Eti, İstanbul Medipol Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Programcılığı seti@medipol.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-4791-4091

EMPLOYMENT OF INTERNATIONAL STUDENTS IN TURKEY: A STUDY ON LEGAL DIMENSIONS AND CONDITIONS

Abstract

Internationalization tendencies have multifactorial aspects that highlight the theme of education. These tendencies can be seen in the form of the transfer of economic values, as well as the expansion of intercultural interaction and the acceleration of information transfer. At the same time, the processes experienced in the quality and transfer of education lead the activities of many actors and institutions in this field. In this context, universities can gain an international perspective and create brand value as a result of expanding networks by entering into cultural interaction with student mobility programs within the framework of certain agreements and programs at international level. This represents the take advantage of high social and human capital students that "the best" and "the most intelligent, in the so-called talent wars, which play a role in the more value-added production of countries.

The purpose of this study, the legal framework for the recruitment of international students coming from abroad to universities in Turkey and reveals the working conditions. A 13-question questionnaire prepared by taking expert opinions in the study was directed to international students and participation of 274 people was provided. According to the findings of the study, no difference was found between male and female students' knowledge of sector, perception of discrimination, difficulties and judiciary. As a result of the binary comparison, a significant difference was found between those who came for language education and those coming for bachelor, master and doctor.

Key Words: *Turkey, International Student Education Migration, Mobility, Employment*

Giriş

Dünyada yükseköğretim sahasındaki gelişmeler, beklentiler ve eğilimler ülkeler arası etkileşimi “eğitim” teması üzerinden şekillendirebilmektedir. Nitekim bu durum yasal zeminde kurum ve kuruluşlar tarafından çoklu bir yapıyla meşrulaşmaktadır. Ancak bıraktığı boşluklar itibariyle kurum dışı paydaşların varlığı söz konusu olabilmektedir. Genel manada uluslararası öğrenci potansiyelinin varlığı kurum ve kuruluş düzeyinde uluslararası kurulan resmi örgütler kanalıyla bilinmektedir. Bunlardan başta gelenleri; Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)’nin Education at a Glance raporları, World Education Services (WES), Birleşmiş Milletler eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)’nin veri tabanı (UIS Data Centre) gibi kurum ve kuruluşlardır (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s. 14). Ancak bu kanallardan sağlanan bilgilerin varlığı da ülkelerin resmi istatistik kanallarına dayanmakta, bu durum, verilerin sağlığı konusunda tartışmaya açık kapı bırakabilmektedir.

Aynı zamanda mevcut durumun tespit edilmesi ve yıllara göre karşılaştırma yapmaya olanak sağlaması beklenen bazı verilerin yokluğu da dikkat çekmektedir. Örneğin bu durum Türkiye için ele alınırsa farklı bir noktada durmaktadır. Literatür araştırması yapılırken Türkiye’deki öğrenci varlığının veri kaynağı olarak başta Yükek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi(ÖSYM)’nin geldiğini söylemek olanaklıdır. Ayrıca belirli aralıklarla rapor yayımlayan kuruluşların saha çalışmaları da bu alana ışık tutmaktadır.

Diğer yandan Türkiye’de uluslararası öğrencilere yönelik yapılan çalışmaların birçoğunun sosyolojik düzlemde şekillendiği görülmüştür. Bu çerçevede, çalışmanın sosyolojik boyutundan ziyade hukuki ve ekonomik boyutunun etraflıca ele alınmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu alanda henüz yeni sayılabilecek hukuki düzenlemelerden yola çıkılarak uluslararası öğrencilerin istihdamına yönelik hukuki boyutu ve koşullarını ilgilendiren kapsamlı bir çalışmanın olmaması araştırmanın çerçevesini çizmiştir. Buradan yola çıkılarak alana katkı yapmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacı, Türkiye’deki üniversitelere yurt dışından gelen uluslararası öğrencilere yönelik istihdama dair tanınan yasal düzenlemeler ile istihdama ilişkin çalışma koşullarını ve boyutlarını ortaya koymaktır.

Bakıldığında Türkiye’de istihdamın yapısal kaynaklı kullanılamayan ya da atıl kalan kapasitesine dönük çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmadaki yaklaşımda, çözüm noktasında farklı bir strateji geliştirilmesi gerekliliği çok boyutlu bir perspektifle ortaya konulmuştur. Uluslararası öğrencilerin yerli istihdam üzerinde ve özellikle genç nüfus kitlesi üzerindeki olası çarpan etkisi değerlendirilerek araştırmaya farklı bir boyut kazandırılmaya çalışılmıştır. Araştırmada uzman görüşleri alınarak hazırlanan 13 soruluk bir anket uluslararası öğrencilere yönlendirilmiş ve 274 kişinin katılımı sağlanmıştır. Çalışmada öncelikle kavramsal çerçeveye değinilerek hukuki boyut ele alınmış ardından literatür taramasına yer verilerek alan yazındaki eğilimler ortaya konulmuştur. Çalışmanın diğer kısmında yöntem ve kapsam sunularak sonuç ve tartışma üzerinden önerilerde bulunulmuştur.

Uluslararası Öğrenciliğin Temelleri

Eğitim, birey için nitelik kazanma ve hayatla bütünleşme süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda, teoride ve pratikte sosyal ve iktisadi yönleriyle irtibatlıdır ve devamlılık esaslıdır. Eğitimin birçok çıktısı olmasına rağmen kendisine sınır ötesi kimlik kazandıran yönü iktisadi önemidir. Bir bakıma eğitimin iktisadi yönü, eğitim sürecinde edinilen niteliklerin üretim sürecinde kullanılması şeklinde ifade edilmektedir (Öztürk, 2005, s. 4). Bu sayede beşerî sermayesi yüksek bireylerin artması neticesinde bilim ve teknolojinin üretimi, bilimsel bilginin yaygınlığı ve üretkenliği, ülkelerin ekonomilerinde değişim ve dönüşümler meydana getirmektedir (Çakmak, 2008, s. 34). Böylelikle eğitim, ulusal ekonomilerin kalkınmasında katalizör görevi üstlenmektedir (Sarıçay, 2009, s. 24).

Diğer yandan sınır ötesi eğitim ise ulusal / bölgesel yargı veya coğrafi sınırlar boyunca (öğrenciler, araştırmacılar, profesörler, öğrenim materyalleri, programlar, sağlayıcılar, bilgi vb.) hareketi ifade eden bir terimdir. Bu noktada dünya genelindeki yükseköğretim talebindeki artış, sınırlar ötesi eğitim veren yeni sağlayıcıların çeşitliliğine neden olmaktadır (Knight, 2007, s. 2-3). Yaygınlaşan uluslararası eğitim, öğrenciler için yurt dışı eğitim prestiji, nitelikli eğitim alma ve farklı eğitim-öğretim tecrübesi kazanma gibi durumlar açısından etken giderek önem kazanmaktadır (Enterieva ve Sezgin, 2016, s.

103). “Uluslararası eğitim” için artan talebin oranı öğrenci hareketliliğinde net olarak bilinmemekte, ancak programların ve eğitim kurumlarının ulusal sınırlar boyunca hareketi önemli ölçüde artacağı öngörülmektedir (Albatch ve Knight, 2007, s. 295).

Uluslararası öğrenci kavramı yer yer “yabancı öğrenci” kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmakla birlikte dünyada yapılan tanımlama çabaları uluslararası kurumlar ve ülkeler nezdinde küçük de olsa farklı vurguları veya ölçüleri barındırmaktadır. Bu anlamda, Uluslararası Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)na göre,² “yabancı öğrenci, vize ya da özel izinler çerçevesinde kendi ülkesi dışında akredite bir kurumda belli bir öğrenim programına katılma hakkı verilen kişidir”. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)’ya göre ise, “uluslararası öğrenci, eğitim amacıyla ulusal ya da bölgesel sınırların dışına çıkan ve uyuşu bulunduğu ülke dışında öğrenci olarak kayıtlı kişidir” (YÖK, 2017, s. 7). Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) tarafından uluslararası öğrenci, sınırları aşarak, öğrenme niyetiyle açıkça başvurmuş olan eğitim gördükleri ülkede ikamet etmeyen veya başka bir ülkede eğitim gören kişiler olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2012, s. 10). Görülebildiği gibi, eğitim amacı, vize (özel izin), başka ülkede olma/sınırları aşma gibi temel noktalar, tanımlamalarda ortaklık arz etmektedir.

1970’li yıllarda dünyada 800 bin civarında olan uluslararası öğrenci sayısının 2020 yılında 8 milyona ulaşması beklenmektedir. Bir bakıma uluslararası öğrenciliğin temellerinin 40-50 yıllık bir geçmişi söz konusudur. Türkiye’deki sürecin temelinde ise 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla Türk Cumhuriyetleri’ndeki öğrencilerin Türkiye’de eğitim görmesi amacıyla 1992’de başlatılan “Büyük Öğrenci Projesi” yer almaktadır. Diğer yandan süreç içerisinde tercih edilme sıralamasında ABD, İngiltere ve Fransa başı çekmekte, bu ülkeleri Almanya, Çin, Avusturya, Kanada ve Japonya takip etmektedir (Filizöz ve Erdinççelebi, 2016, s. 610).

² Uluslararası eğitim ve hareketlilik alanında veri sağlayıcı merkez olarak belli başlı kuruluşlar vardır. Bunlardan Uluslararası Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)’dur.

Uluslararası Hukukta Uluslararası Öğrencilik

Ülke bazlı tanımlamalar olduğu da ifade edilmişti ve bunların mevzuatları farklı olduğu için detaylarda nispi farklılık olması doğal olmaktadır. Örneğin en çok tercih edilen ülkelerden Avustralya'da, uluslararası öğrenci: kendi imkanlarıyla eğitim almak üzere öğrenci vizesiyle Avustralya'da öğrenim gören öğrencilerdir. Bu tanıma, öğrenci vizesi talep edilmediği için Yeni Zelanda vatandaşları dahil edilmemiştir (Australian Bureau of Statistics, 2017). Görüldüğü gibi, detay bir nokta olarak Avustralya'da uluslararası öğrenci olmak, Yeni Zelandalılar için başka/farklı bir manaya gelmektedir. Bir diğer öğrenci sayısı yüksek Kanada'da ise uluslararası öğrenci; Kanada'da eğitim görmek için vize alan veya göçmenlik bürosuna başvurarak geçici vatandaş statüsü kazanan öğrencilerdir. Ek olarak Kanada dışında bulunan Kanada menşeli eğitim kurumlarındaki öğrenciler ve internet üzerinden eğitim gören öğrenciler de bu kapsamdadır. Farklı bir husus olarak, uluslararası öğrenci tanımı Kanada'da sürekli ikamet izni olan yabancı öğrencilerden farklılaşmaktadır (Definiton of International Student, 2017).

Fransa'da ise uluslararası öğrenci: en az bir yıllığına eğitim almak amacıyla Fransa'ya gelen ve Fransa tarafından onaylanmış orta dereceli okul mezunları ya da 'diplôme de l'Université' sahibi olan yabancı ülke vatandaşı öğrenciler şeklinde tanımlanmıştır (Campus France, 2017). Burada da uluslararası öğrenci olmak için istenen detaylarda küçük de olsa farklılık göze çarpmaktadır. Almanya, uluslararası öğrenci statüsünü 'yabancı öğrenci' ve 'hareketli yabancı öğrenci' kavramlarıyla tanımlamaktadır. Hareketli yabancı öğrenci ise kendi içerisinde Almanya'ya sadece eğitim için gelen yabancı öğrenci ve 'hareketli olmayan yabancı öğrenci' olarak ayrılmaktadır (German Academic Exchange Service, 2017). Bu durumun, diğer ülkelerden farklı bir tanımlama aralığına sahip olmak olduğu açıktır. Japonya'da ise; Göç Kontrolü ve Mülteci Kabulü Kanunu'nda 'kolej öğrencisi' vizesi alıp istediği herhangi bir seviyede eğitim gören kişiler olarak tanımlanmıştır (Japan Student Services Organization, 2017). İngiltere'de uluslararası öğrenci; İngiltere'de ikamet etmeyen öğrencidir. Ancak AB vatandaşları ile Birleşik Krallık vatandaşı olmayıp sadece oturma izni olanlar bu tanımlamanın dışındadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 'yabancı öğrenci' ABD'de bir yükseköğretim kurumuna kayıt yaptırmış

ve geçici veya kalıcı oturma izni olan Amerikan vatandaşı olmayan öğrencileri ifade etmektedir. Bu tanım içinde F (öğrenci) vizesi, H (geçici/stajyer) vizesi, J (geçici değişim öğrencisi) vizesi ve M (mesleki eğitim) vizesi bulunmaktadır (International Student Mobility. Patterns and Trends, 2017). Bu anlamda ABD başka detaylar üzerinden uluslararası öğrenci tanımlamasına gitmektedir.

Diğer taraftan bazı Avrupa ülkelerinde uluslararası öğrencilerin çalışma izinlerine yer vermek yerinde olacaktır. Bu kapsamda, örneğin İngiltere'de bir öğrencinin çalışma hakkı; 27 ülkeden oluşan Avrupa Ekonomi Alanı ile birlikte İzlanda ve Lihtenştayn ülkelerinden birinden olup olmamasına A2 üye ülkelerinden³ Bulgaristan ve Romanya vatandaşı olup olmamasına bağlıdır. Bir başka deyişle, Avrupa Ekonomi Alanı (AEA) içerisinde bir ülkeden öğrenci veya İsviçre vatandaşı olma durumu herhangi bir kısıtlama olmaksızın İngiltere'de çalışma hakkını elde etmek için yeterli gelebilmektedir. Ancak Bulgaristan veya Romanya vatandaşı olunması durumunda Birleşik Krallık Sınır Kurumu'ndan izin almak ve iş aramadan önce üyelik işçisi kartı başvurusu gerekmektedir. Çalışmaya dair bazı sınırlamalar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin, Bulgaristan ve Romanya'dan gelen öğrencilerin dönem süresince haftada 20 saatten fazla çalışması olanaklı görünmemektedir. Ancak istisnai olarak tatillerde tam gün çalışabilmeleri vaki olabilmektedir. Bunun için ise, öncelikle bir kayıt sertifikasına veya bir 'sarı karta' sahip⁴ olmaları gerekmektedir (International Students Employment Rights, 2017).

ABD'de istihdam izni, göçmenlik durumuna bağlı olarak değişmektedir. Aşağıdaki bilgiler F-1 ve J-1⁵ göçmenlik statüsündeki uluslararası öğrencilerle ilgiliyken, ABD'de bir başka göçmenlik statüsüne sahip olunması durumunda, çalışma izninin sınırları farklı olabilmektedir. Bu çerçevede; F-1 ve J-1 göçmenlik statüsündeki uluslararası öğrenciler için:

³ Ocak 2007'de AB'ye (Avrupa Birliği) katılan A2 ülkelerinden bir kişi. A2 üyeleri: Bulgaristan ve Romanya. https://www.migrationyorkshire.org.uk/userfiles/attachments/pages/232/my_whoaremigrants_june2012web.pdf 29.4.2019

⁴ İlgili branşa bir işe yerleştirme durumu söz konusu olduğunda, başlamadan önce kayıt belgesine / sarı karta sahip olmak gerekmektedir. <https://www.theguardian.com/careers/careers-blog/international-students-employment-rights-eligibility>

⁵ F-1 Vizesi, üniversitelerde, seminerlerde, konservatuvarlarda, akademik liselerde, diğer akademik kurumlarda veya dil eğitiminde uluslararası öğrenciler (yabancı öğrenciler) için göçmen olmayan (geçici) bir ABD vizesidir. J-1 vizesi ABD tarafından belirlenen eğitim ve kültür değişim programları içindir.

F-1 veya J-1 statüsünde uluslararası bir öğrenci olarak, çalışma izni her zaman çalışma saatlerini ve saatlerini belirtir. Yarı Zamanlı Yetki, haftada 20 saat veya daha az çalışmaya izin verirken, tam zamanlı yetkilendirme haftada 20 saatten fazla çalışmaya izin verir (Know the Conditions of Your Work permission, 2017).

F-1 öğrencileri, ekonomik gereklilik veya pratik eğitim olmak üzere iki yoldan biriyle kampüs dışı bir iş bulabilirler. Her iki yol da Küresel Eğitim ve Katılım Merkezi'ndeki uluslararası öğrenci danışmanı tarafından onay gerektirir. İstisnai olarak ise, kontrol ötesi olan öngörülemez koşullardan kaynaklanan ağır ekonomik zorluk” olarak tanımlanan aşırı mali gereksinim durumlarında Immigration and Naturalization Service (INS) den bir çalışma izni almaya hak kazanılabilir. Bu izin türünün geçerliliği en zordur. Bu türden çalışma iznini elde etmek için şunlar gereklidir:

- Bir tam yıl (9 tam ay olarak tanımlanmış) bir kolej tamamlanması ve iyi bir akademik performans sergilenmesi
- Uluslararası öğrenci danışmanından bir öneri alınması
- Ekonomik zorlukların kanıtını içeren kapsamlı bir başvuru formunun doldurulması

Bu çalışma izniyle yapılması için izin verilen çalışma türü, çalışma alanıyla sınırlı değildir. Akademik dönem boyunca haftada 20 saate kadar, bir sonraki okul döneminde kayıtlı olmanız koşuluyla yaz dönemi ve ara verilirken tam gün çalışılabilir (International Student Work Permission, 2017).

Türk Hukukunda Uluslararası Öğrencilik ve Yasal Düzenlemeler

Uluslararasılaşma birikimi küreselleşmenin çıkış zamanına denk düşen bir gerçekliktir. Bu bakımdan, sürecin doğal akışı içerisinde yeni yapılanmalar ve kurumların varlığı giderek artan bir etkinliğe ulaşmaktadır. Bu kurumların içerisinde eğitim faaliyetleri temeline dayanan ortaklıklar ve etkileşimler dikkat çekmektedir. Ülkelerin kendi kalkınma ve refahı adına giriştikleri bu çabalar belli kurallar çerçevesinde işlemekte, genellikle başta hukuk olmak üzere çeşitli ulusal ve uluslararası düzeyde yasal dayanaklar var olabilmektedir (Şimşek ve Bakır, 2016, s. 510).

Tanım ve anlam dinamiği açısından bakıldığında, uluslararası öğrenci, daha nitelikli eğitim (dil eğitimi, lise, lisans, yüksek lisans veya doktora) almak amacıyla kendi ülkesi dışında eğitim alan öğrencidir. Eğitim zemininde üniversiteler artan ihtiyaca göre çeşitli stratejiler geliştirmişler ve “yabancı öğrenci” tanımı 2011 yılında çıkarılan bir kanunla “uluslararası öğrenci” olarak değişmiştir. Bu yolla öğrencilerin, “yabancı” kelimesinin taşıdığı öteki, diğer anlamlarının taşıdığı olumsuz imaj önlenmek istenmiştir (Bolat, 2017, s. 12). Bununla birlikte, değişen ve gelişen ihtiyaçlar çerçevesinde hukuki boyutta iyileştirmeler söz konusu olmuştur. Özellikle 1980’li yılların başlarına değin Türkiye’de uluslararası öğrencilere ilişkin yasal bir düzenleme söz konusu değildir. Ancak daha sonraları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) uluslararası öğrencilere ve öğrenim gördükleri kurumlara çıkardığı yönetmeliklerle görev ve sorumluluklar yüklemiştir. MEB (1983) 2922 sayılı “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilere İlişkin Kanun” ile yabancı uyruklu öğrencilere verilen yükümlülükleri öğrenim görecekleri ve ikamet edecekleri kurum ve kuruluşların ilgili mevzuatına, 5682 sayılı Pasaport Kanunu’na, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve diğer ilgili mevzuat hükümlerine uymak zorunda olmakla sınırlandırmıştır (MEB, 1983).

Türkiye’de uluslararası öğrencilere ilişkin ilk düzenleme 14/10/1983 tarih ve 2922 sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun ile yapılmıştır. Kanun kapsamındaki uluslararası öğrenci kavramı, çeşitli anlaşmalarla Türkiye’ye gelen yabancı öğrencilere yöneliktir. Kanun kapsamına ilişkin 2’inci maddede; “*Bu Kanun; ilgili kurum ve kuruluşlar ile çeşitli anlaşmalar çerçevesinde Hükümetimizce yabancı hükümetler emrine verilen burslardan yararlanmak suretiyle veya kendi imkanlarıyla Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu öğrencileri kapsar. Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı okullara kabul edilen yabancı uyruklu öğrenciler, bu Kanun’un kapsamı dışındadır*”. Mevzuattaki ilk uluslararası öğrenci tanımı 30 Nisan 1985 tarihli Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik’te yapılmıştır. Bu çerçevede yabancı uyruklu öğrenci “her derece ve daldaki eğitim kurumlarında öğrenim gören veya Türkçe kursların katılan T.C uyruğunda bulunmayan kişi” olarak belirtilmiştir (Cevher, 2016, s. 338).

24/3/2010 tarihli ve 5978 sayılı Yurt dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunu 3. maddesinde yabancı öğrenci, “kamu kurum ve kuruluşlarınca ülkemizde eğitim görmesi uygun görülenler ile uluslararası anlaşmalar çerçevesinde eğitim amacıyla Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu öğrenci” olarak tanımlanmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 2922 sayılı kanunun hükmü düşmüştür.

Uluslararası öğrencilere yönelik bir diğer yasal düzenleme sağlık sigortası ile ilgilidir. Kendi imkanlarıyla Türkiye’ye gelen uluslararası öğrencilere kabul edilen 6111 sayılı kanunun 34. maddesi ile 5510 sayılı kanunun 60. maddesine eklenen yedinci fıkra uyarınca 4/11/1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa göre, yükseköğrenimlerinin devam ettiği sürelerle sınırlı olarak kanunun 82. maddesinde belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının üçte birinin 30 günlük tutarı üzerinden Genel Sağlık Sigortası (GSS) yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Ancak bunların içinde kamu idareleri, kanunla kurulan kurum ve kuruluşlar, kamu yararına faaliyet gösteren dernekler ile vergi muafiyeti tanınan vakıflar tarafından tan burs sağlanan ve Yükseköğretim Kurulu tarafından ayrılan kontenjanlar dahilinde yükseköğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler genel sağlık sigortalısı sayılmaz ve bunların sağlık giderleri 2547 sayılı Kanunun 46. ve 47. maddeleri kapsamında üniversitelerin bütçelerinde ayrılan ek ödeneklerle karşılanmaktaydı. Bu duruma istisna olarak Türkiye ile aralarında sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkelerden gelen öğrenciler kendi ülkelerinde sigorta kapsamında ise bu durumu “sağlık yardım hakkı belgesi” ile belgelendirmek suretiyle GSS’den muaf tutulmuşlardır (Özoğlu vd., 2012, s. 74-76).

29 Mayıs 2013 tarihli 6486 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanunla, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 60 ıncı maddesinde;

“Ülkemizde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde talepte bulunmaları halinde genel sağlık sigortalısı olurlar. Bu sürede talepte bulunmayanlar hakkında öğrenimleri süresince genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmaz. Kendilerince 82 inci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının üçte birinin 30 günlük tutarı üzerinden genel sağlık sigortası primi ödenir” şeklinde değiştirilmiş ve kanuna “*Bu maddenin yayım tarihinde ilk kaydını yaptırmış olup öğrenimlerine*

devam eden yabancı uyruklu öğrencilerden, bu maddenin yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde başvuru yapanlar genel sağlık sigortası kapsamına alınırlar.” şeklinde geçici 50. madde eklenmiştir.

Bu çerçevede, Türkiye’de kendi imkanları ile yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilerin genel sağlık sigortası tescil işlemleri yükseköğrenimleri devam ettiği sürelerle sınırlı olmak üzere birer yıllık dönemler halinde üniversitelerce gerçekleştirilmekte iken yapılan düzenleme ile; genel sağlık sigortası tescilleri isteğe bağlı hale getirilmiş olup, ülkemizde öğrenimlerine yeni başlayacak öğrenciler, talepte bulunmaları halinde ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içerisinde öğrenim gördükleri üniversitenin bulunduğu yerdeki Sosyal Güvenlik Müdürlükleri veya ile bağlı Sosyal Güvenlik Merkezlerince genel sağlık sigortası tescil işlemlerini yapacaklardır. Bu maddenin yayımı tarihinde kaydını yaptırmış olup hali hazırda eğitim görmekte olan uluslararası öğrenciler ise altı ay içerisinde öğrenim gördükleri üniversitenin bulunduğu yerdeki Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri veya o ile bağlı Sosyal Güvenlik Merkezlerine başvuru yapmaları halinde genel sağlık sigortalısı olmalarına imkân sağlanmıştır.

Belirtilen süreler içerisinde başvurularını yapmayan uluslararası öğrenciler, öğrenimleri süresince Genel Sağlık Sigortası kapsamına dahil olmayacak ve Genel Sağlık Sigortasının sağladığı imkanlardan da faydalanamayacaklardır. Bu durumda olan uluslararası öğrenciler için 1 yıllık ikamet etme şartı aranmaz. Yabancı uluslararası öğrencilerin ödeyecekleri prim oranı asgari ücretin 4’üdür (İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017).

Türk Hukukunda Uluslararası Öğrencilerin Çalışma İzinleri

2013 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancıların Korunması Kanununda öğrencilerin çalışma hakkına yönelik 41. madde düzenlenmiştir. Buna göre, Türkiye’de öğrenim gören ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler. Ancak, ön lisans ve lisans öğrencileri için çalışma hakkı, ilk yıldan sonra başlar ve haftada yirmi dört saatten fazla olamaz. Ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma hakkına ilişkin usul ve esaslar, Göç Politikaları Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde Bakanlık ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından müştereken düzenlenir denilmiştir.

Diğer yandan 2016 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun uygulama yönetmeliğinin 11. maddesinde vize türlerinden olan eğitim vizesinin; Türkiye'ye eğitim, öğrenim, staj, kurs, öğrenci değişim programı, Türkçe dil kursuna katılma amacıyla gelmek isteyen yabancılara verileceği ifade edilerek temel esas belirtilmiştir. İkamet iznine ilişkin olarak ise; *“Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecekler... ikamet izni almakla yükümlüdür”* denilmiştir. (Madde 35) İkamet iznine ilişkin esaslarda “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine göre ilk kayıt tarihlerinden itibaren üç ay içinde genel sağlık sigortalısı olmak için talepte bulunan yabancı öğrencilerden ayrıca sağlık sigortası istenmez. Ancak, kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde başvuruda bulunmayarak genel sağlık sigortalısı olma hakkını kaybedenlerden özel sağlık sigortası yaptırması istenir. Aynı yönetmeliğin 27. maddesinin c fıkrasında ikamet izni çeşitlerinden öğrenci ikamet izninin öğrenim sürelerine göre verileceği ifade edilmektedir.

Ayrıca öğrenci ikamet izinlerinin düzenlendiği 37. maddeye göre; *“Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görece yabancılara verilecek ikamet izni, ikamet izni müracaat tarihinden itibaren öğrenim programının tamamını kapsayacak şekilde düzenlenebilir. Normal eğitim süresinde mezun olamayan öğrencinin ikamet izni en fazla birer yıllık sürelerle ve azami eğitim süresini aşmayacak şekilde uzatılır. Mezun olan öğrencilerin ikamet izinleri mezuniyet tarihi itibarıyla kesilir ve 26 nci maddenin birinci fıkrasında belirtilen on günlük süre mezuniyet tarihinden itibaren başlar. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin çalışma hakkına ilişkin olarak; Türkiye’de öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencileri, çalışma izni aldıkları takdirde çalışabilirler. Çalışma izni alan öğrencilerin çalışma izni sürelerinin tamamı, ikamet izni süreleri toplamına dahil edilir. Aynı dönem için geçerli olan öğrenci ikamet izni süreleri bu hesaplama dahil edilmez. Çalışma izni alan öğrenciler, çalışma izninin geçerli olduğu sürece içinde öğrenci ikamet izni alma yükümlülüğünden muaf tutulurlar. Ancak yabancı, çalışma izni süresi bittiğinde veya uzatılmadığında öğrenci ikamet izni almak zorundadır.”* (Madde 38)

Bununla birlikte 2016 yılında yürürlüğe giren 6735 sayılı Uluslararası İş gücü Kanununun 19. maddesinde yabancı öğrencilere ilişkin düzenlemeler

söz konusudur. Bu kapsamda, “Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunda örgün öğretim programlarına kayıtlı yabancı öğrenciler, çalışma izni almak kaydıyla çalışabilirler. Ancak yabancı öğrencilere ev hizmetlerinde ve eğlence sektöründe çalışma izni verilmez. Yabancı öğrencilerden ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenim görmekte olanlar, öğrenimlerinin ilk yılının tamamlanmasından sonra çalışma iznine başvurabilir ve 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu uyarınca haftalık çalışma süresi otuz saati aşmayacak şekilde çalışabilirler. Örgün öğretim programlarına kayıtlı lisansüstü öğrenciler için bu sınırlamalar uygulanmaz. Yabancı öğrencilere verilen çalışma izinleri, geçerli ikamet iznini ve bu ikamet izninin sağladığı hakları sona erdirmez. Yabancı öğrencilerin çalışmasına ilişkin usul ve esaslar Göç Politikaları Kurulunca belirlenen esaslar dikkate alınmak suretiyle, İç İşleri Bakanlığının görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenir.”

Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayan yabancının mezuniyet tarihinden itibaren bir yıl içinde çalışma izni başvurusu yapması halinde, başvuru Uluslararası İş gücü Politikası Danışma Kurulunca belirlenen esaslar doğrultusunda değerlendirilir. İlgili kanun kapsamında yabancı mühendis ve mimarlara ilişkin ayrı bir parantez açılmış ve “öğrenimlerini Türkiye’de bir yüksek öğretim kurumunun mühendislik ve mimarlık fakültelerinde tamamlayarak mühendis ve mimar unvanlarını almış olan yabancılar bu Kanuna göre proje bazlı ve geçici süre ile çalışma izni alarak mühendislik ve mimarlık mesleklerini icra edebilirler” denmiştir.⁶ Ülkemizde 2014 yılında uluslararası öğrencilere çalışma izni verilmiş olup bu durum bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Nitekim çalışma izni dolayısıyla öğrencilerin toplumla bütünleşmesinin kolaylaşacağı ve nitelikli insan gücü kaybını da azaltacağı öngörülmektedir. (Bolat, 2017, s. 17).

Literatür Taraması

Literatür incelendiğinde uluslararası öğrencilerin istihdamına yönelik üniversite ve kamu kurumları arasındaki iş birlikleri ile göç entegrasyonuna yönelik strateji arayışları göze çarpmaktadır. Bu bağlamda O’Connor (2018) çalışmasında İrlanda’nın entegrasyon politikası ile uluslararası öğrenci istihdamı arasındaki çelişki ve gerilimleri konu edinmektedir. İrlanda’da göçmen entegrasyonu bağlamında beşerî ve sosyal sermaye bakımından

⁶ RG: 29800, 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu

“en iyi” ve “en zeki” yetenekli göçmenler olarak algılanan uluslararası öğrencilerin işe alınma dürtüleri, çelişkileri ve gerilimlerini incelemektedir. Çalışmada aynı zamanda hem devletin göç politikaları hem de üniversitenin işe alım stratejilerinin farklı düzeylerde nasıl şekillendiği de araştırılmaktadır. Bulgulara göre, öğrencilerin sosyal ve beşerî sermayelerinden gelir elde etmek için yararlanıldığı ancak AB üyesi olmayan öğrenci statülerine bağlı olarak ayrımcı, ırkçı, bölücü söylemlere ve kısıtlamalara maruz kaldığı belirlenmiştir. Huang vd. (2016) araştırmalarında yükseköğretimde uluslararası öğrencilerin istihdamı için ajansların yönetimini ele almışlardır. Çoklu vakaları bir arada incelenmiş ve temelde istihdam ajansları ile İngiltere üniversiteleri arasındaki ilişkiler esas alınmıştır. Buna göre, İngiltere’de mevcut ajansların yaygın kullanımı uluslararası öğrencilerin finansal etkisinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Çalışmada, 20 İngiltere kuruluşunun her birinden 6 katılımcıyı kapsayan yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve grup tartışmaları uygulanmıştır. Nitel veriler, üniversitelerin kurum ilişkilerini yönetme biçimlerinde önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Li ve Lowe (2016) hareketli öğrencilerin hareketli işçilere dönüşüm sürecinde yetenek savaşının üniversiteler açısından önemi ortaya koyulmaktadır. Çalışma kapsamında üniversiteleri doğrudan etkileyen bu yetenek “savaşı” kısmen incelenmekte- “en parlak ve en iyi” uluslararası mobil öğrencilerin işe alınması ve daha sonra ev sahibi ülke tarafından yüksek vasıflı çalışanlar olarak tutulması değerlendirilmektedir. Bolssman ve Miller (2008) tarafından uluslararası öğrencilerin işe alınmasına dair söylem, gerekçe ve küreselleşme unsurlarının İngiltere ölçeğinde araştırıldığı çalışmada, İngiltere’de uluslararası öğrenci alımı için politika gerekçeleri irdelenmektedir. Dört İngiliz üniversitesindeki kilit rol isimlerle yapılan derinlemesine görüşmeler sayesinde, söylemler, gerekçeler ve uluslararası öğrencilerin işe alım nedenleri karşılaştırılmaktadır. Bulgulara ilişkin birkaç söylem tespit edilmiştir. Ancak en güçlü argüman olarak küreselleşme söylemi ile ifade edilen ekonomik rekabet mantığı hakimdir. Yine Bolssman ve Miller (2008) tarafından yapılan bir başka çalışmada uluslararası öğrencilerin Güney Afrika’daki üniversitelerde işe alım gerekçeleri üzerine odaklanılmaktadır. Buna göre, Güney Afrika’daki üniversitelerin bir kısmında uluslararası yetkili kişilerle yapılan derinlemesine görüşmelerin sonucunda bazı üniversitelerin uluslararası trendleri takip ettiği diğer

bir kısmının farklı yaklaşımlar belirlediği saptanmıştır. En temel bulgular ise, uluslararası öğrencilerin işe alımına dair rekabetçi ve tamamlayıcı gerekçeler olduğu yönündedir.

Vauterin vd. (2011) çalışmalarında uluslararası yüksek öğretim hizmeti sunumu ve kullanımında üniversite-sanayi hizmet etkileşimlerine odaklanan ilişkiyi kurgulayarak, uluslararası öğrenci alımı, yerleştirme ve istihdam edilebilirlik piyasasını etkileyen ilişki unsurlarını ve dinamiklerini analiz ederek üniversite-sanayi ilişkilerini incelemektedir. Temel bulgu olarak ilişkiler ağında, piyasa ve müşteri odaklı bir zihniyet benimseyerek, üniversitelerin endüstri ile stratejik ilişkiler kurabileceklerini, uluslararası yüksek öğrenim hizmetlerini sanayiye daha iyi ve daha güçlü bir şekilde iletebileceklerini ve uluslararası öğrencileri elde tutmada rekabet avantajı geliştirebilecekleri sonucuna ulaşılmaktadır. Goodwin ve Mbah (2017) incelemelerinde uluslararası öğrencilerin iş yeri deneyimlerine artırmaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Araştırmada kurumsal bir vaka analizine başvurulmuş, İngiltere'de bir üniversitede okuyan lisans öğrencilerinin işe yerleştirme deneyimleri aktarılmaktadır. Uluslararası öğrencilerin perspektifinden giderek artan uluslararası öğrenci istihdamı açısından ihtiyaç duyduğu gerekliliklerden yola çıkılmaktadır. Bulgular, iş bulma, işe yerleştirme, güvence, vize kuralları, kültür farklılıkları ve akademik yazma yeteneğindeki eksikliklere işaret etmekte ve kurumların uluslararası öğrencilerin istihdam edilebilirliklerini karşılamada bazı öneriler sunmaktadır.

Falcone (2017) araştırmasında uluslararası öğrencilerin işe alım sürecindeki eğilimleri ve zorlukları Çinli uluslararası öğrenciler üzerinden incelemektedir. Konu bağlamında Çinli öğrencilerin işe alımları, Çin'in eğitim sistemi merkeze alınarak açıklanmakta ve Çinli öğrenci alımının önündeki engeller tartışılmaktadır. Bununla birlikte üniversitelere işe alım süreçlerine dair bir rehber sunulmaktadır. Nilsson ve Ripmeester (2016) çalışmasında uluslararası öğrencilerin kariyer fırsatları ve istihdam edilebilirliklerine dair beklentilerini konu edinmiştir. Çalışmada, 150 binden fazla katılımcının yer aldığı uluslararası ölçekli bir anketin bulgularına yer verilerek, eğitimden iş hayatına geçişin giderek artan önemi, mezuniyet sonrası iş bulma endişesinin uluslararası eğitim tercihleri üzerindeki etkisi ve istihdam edilebilir beklentilerinde

Avrupalı ve Avrupalı olmayan öğrenciler arasındaki farklılıklar ölçülmektedir. Jackson (2016) çalışmasında Batı Avusturalya'da akademik eğitimi iş yeri uygulamaları ile birleştiren sistemi uluslararası öğrenci deneyimleri üzerinden irdelemektedir. Çalışmada sistemin uluslararası öğrenciler açısından potansiyel faydaları; kültürel aşinalık, dil becerisi ve mevcut küresel ortaklıkları derinleştirme etkisi şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmanın en temel bulgusu ise, uluslararası öğrencilerin WIL (Work-integrated learning) uygulamasına yerli öğrencilere nazaran oldukça düşük oranlarda katılım sağlamasıdır. Çalışmada ayrıca uluslararası öğrencilerin uygulamaya katılımlarının önündeki engeller paydaş stratejileri üzerinden izlenmektedir. Huang vd. (2014) çalışmasında Çinli uluslararası öğrencilerin gelecekte istihdam edilebilirliklerine hazırlanma stratejileri ve perspektifleri üzerinde durmaktadır. Çalışmada İngiltere ekonomisinde uluslararası öğrencilerin giderek artan rolü dolayısıyla, İngiltere'de uluslararası öğrencilerin %16'ını oluşturan Çinli öğrenci grubu merkeze alınmaktadır. Bu çerçevede, istihdam edilebilirliklerine dair bakış açıları ve gelecek kariyerleri incelenmektedir. Cai (2014) çalışmasında Finlandiya'da eğitim almış Çinli mezun öğrencilerin istihdam edilebilirliklerini artırmaya yönelik stratejileri ele almaktadır. Öğrenciler, mezunlar, akademisyenler, program koordinatörleri, politika yapımcılar ve işverenlerden oluşan çoklu paydaş katılımı ile yapılan görüşmeler neticesinde bulgulara yer verilmektedir. Çinli mezun öğrencilerin yüzleştiği iki temel sorun; işveren beklenti ve bakış açıları ile eğitim sağlayan yükseköğretim kurumları arasında oluşan boşluklar ve işverenlerin üniversitelerin ürettiği fikirleri daha yakından takip etme gerekliliği ile açıklanmaktadır. Bryla (2015) araştırmasında daha önce Erasmus deneyimi yaşamış Polonyalı öğrencilerin uluslararası öğrenci hareketliliği sonrası istihdam ve kariyer üzerine etkilerini incelemektedir. 2007 ve 2008 yıllarında Erasmus programlarına katılan 14705 kişiye anket yönlendirilmiş ve 2450 kişi katılım sağlanmıştır. Bulgular, katılımcıların %1,6'sının hiç çalışmadığını, büyük bir çoğunluğunun beyaz yakalı işlerde yönetici pozisyonunda olduğunu ve %68'inin yurt dışında çalıştığını belirtmektedir. Öğrenci hareketliliği katılımcılarının 1/3'ü uluslararası deneyimin mesleki gelişim ve konumları üzerinde çok önemli etkileri olduğunu ifade etmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerin çalışma izinleri ve koşullarına ilişkin durum incelenmektedir. Literatür taramasında güncel bir fenomen olarak ele alınan çalışmaların sosyolojik birçok boyutu olduğu saptanmış ancak uluslararası öğrencilerin çalışma izinleri ve koşullarına ilişkin hukuki boyuta dair bir çalışmaya yerli literatürde rastlanmamıştır. Diğer bir husus bu konuda ülkelerden elde edilen verilere göre UNESCO, OECD ve EUROSTAT tarafından belli periyodlarla yayımlanan öğrenci hareketliliği ve uluslararası öğrenime dair istatistiki veriler mevcuttur. Ancak çalışma hayatlarına dair kapsamlı verilerin olmaması dikkat çekicidir. Bu araştırmanın yapılma amacı, Türkiye'ye farklı kanallarla gelen uluslararası öğrencilerin çalışma izinleri ve koşullarına dair hukuki bir çerçeve sunmak ve sahadan elde edilen verilerden yola çıkarak durum tespiti yapmak, politika yapıcılar ve kanun koyucular için bir fotoğraf çekmektir.

Ampirik Uygulama

Veri Toplama ve Örneklem.

Türkiye'de uluslararası öğrencilerin çalışma koşulları ve çalışma hakları hakkındaki bilgilerini öğrenmek amacıyla kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Söz konusu amaç için 274 uluslararası öğrenciden anket yardımıyla veri toplanmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilere ait demografik bilgiler tabloda verilmiştir.

Tablo 1- Demografik Bilgiler

Değişken	n	%
Cinsiyet		
Erkek	230	83,9
Kadın	44	16,1
Eğitim Seviyesi		
Ön Lisans	14	5,1
Lisans	175	63,9
Yüksek Lisans	54	19,7
Doktora	23	8,4
Dil Eğitimi	8	2,9
Memleket		
Asya	114	41,6
Afrika	99	36,1
Kafkasya	21	7,7
Balkanlar	22	8
Diğer	18	6,6

Tablo incelendiğinde, katılımcıların %83,9 ‘unun erkek, %63,9’unun Lisans eğitime geldiği görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %77,7’si Asya ve Afrika’dan geldiği bilgisine ulaşılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Uluslararası öğrencilerin çalışma hakları hakkında bilgi edinmek için uzman görüşleri alınarak 13 soruluk anket hazırlanmıştır. Söz konusu 13 ifade 5’li Likert ile öğrencilere yöneltilerek veriler toplanmıştır.

Uluslararası öğrencilerden toplanan anketin güvenilirliği ve iç tutarlılığı için Cronbach’s Alfa istatistiğinden yararlanılmıştır. Güvenirlilik testinden sonra, Likert tipi ölçeklerden gizli değişkenlerin oluşturulması ve yapı geçerliliği için açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinden oluşturulan boyutların geçerliliği için AVE ve bileşik geçerlilik (CR) değerlerinden yararlanılmıştır.

Oluşturulan anketin güvenilirlik ve geçerliliğinden sonra uluslararası öğrencilerin cinsiyet, memleket ve eğitim seviyelerine göre farklılıklarının

olup olmadığının incelenmesi için önem testi analizi yapılmıştır. Bunun içinde cinsiyet değişkeni için t testi, memleket ve eğitim testi için Kruskall Walls testi uygulanmıştır.

Analiz

Geçerlilik

Uluslararası öğrencilerden toplanan anket verileri SPSS.25 paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. 13 soruya verilen yanıtların güvenilirlik katsayısı 0,723 olarak bulunmuştur ve bu değer ışığında anketin güvenilir olduğu söylenebilir (Alpar, 2017, s. 23).

Gizil değişkenlerin oluşturulması için faktör analizinden yararlanılmıştır. Faktör analizinde 7., 9. 10. ve 12. sorular faktör yüklerinin düşük kalmasından dolayı analizden çıkarılmıştır. Geriye kalan 9 soruya ait faktör yükleri, açıklanan varyans yüzdesi ve CR değerleri tabloda verilmiştir.

Tablo 2- Faktör Analizi Sonuçları ve Güvenirlik

	Sektör Bilgisi	Yabancı olma Zorluğu	Ayrımcılık	Engeller	CR	Açıklanan Varyans
İş ararken sektörler hakkında bilgim vardır.	0,769					
İş ararken mesleki bilgim ve tecrübem vardır.	0,771				0,66	20,54%
İş ararken gerekli başvuru işlemleri hakkında bilgim vardır.	0,792					
İş ararken yabancı uyruklu olduğumdan dolayı zorluk yaşıyorum (Yabancı karşıtlığı vb.).		0,877			0,79	18,79%
İş ararken hukuki engeller yaşıyorum (Çalışma izni, Yasal Süre vb.).		0,880				
İş ararken Türkçe'yi kullanmada(konuşma vs.) yaşadığım eksiklik sorun oluşturur.			0,863			
Çalışma yaşamında kariyer yapma, kariyer yükseltme, kendimi geliştirme ve ilerleme konusunda sorun yaşayacağım (yaşıyorum).			0,672		0,66	14,27%
Çalışıyor olmam eğitimimi olumsuz etkiler (etkiliyor).				0,8365		
Kendi ülkeme göre daha zor imkanlarda çalışıyorum/ çalışacağımı bilirim.					0,66	13,91%
KMO=0,612						

Tablo incelendiğinde, KMO değerinin 0,612 ve Barlett testi 358,434 ($p < 0,001$) olarak bulunmuştur. Buna göre, 13 soru söz konusu faktör analizi sonucu Tablo 2'de belirtilen boyut ve sorular ile 4 boyuta indirgenebildiği ve örneklemin yeterli olduğu söylenebilir. Analize tasarlanan anket Sektör Bilgisi, Yabancı Olma Zorluğu, Ayrımcılık ve Engeller olmak üzere 4 boyutta eline alınarak devam edilmiştir. Ayrıca oluşturulan boyutların CR değerlerinin 0,60'ın üzerinde olması boyutların güvenilir ve geçerli olduğunu gösterir (Koçak vd, 2017, s. 125). Ayrıca ifadelerin faktör yükleri 0,40 'ın üzerinde olmasından dolayı analizde tutulması uygun olarak söylenebilir (Hair vd, 2014, s. 107).

Bulgular

Analiz ile güvenilirliği istatistiksel olarak gösterilen anketten elde edilen söz konusu boyutların demografik açıdan uluslararası öğrencilerde ne tür farklılıklar olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Faktör analizi ile oluşturulan 4 boyutun cinsiyete göre değişiklik gösterip göstermediğini analiz etmek için t-testinden yararlanılmıştır. Yapılan t testi sonucuna göre, 4 boyutun da cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür ($p > 0,05$). Bu sonuca göre, erkek ve kadın öğrencilerin sektör bilgisi, ayrımcılık algısı, zorlukları ve engellere yargısı arasında farklılık tespit edilmemiştir.

Eğitim seviyesinde farklılığın analizi için Kruskal Walls testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda zorluk boyutu dışında farklılık tespit edilememiştir. Uluslararası öğrencilerin eğitim seviyesine göre yabancı olma zorluğu farklılık göstermektedir ($p = 0,02$). İkili karşılaştırma sonucunda, dil eğitimi için gelenler ile lisans, yüksek lisans ve doktora için gelenler arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Dil eğitimine gelenlerin söz konusu diğer üç eğitim seviyesi için gelenlere göre daha az zorluk yaşadığı söylenebilir. Bunun nedeni olarak, dil eğitimi için gelen öğrenciler eğitim saatleri dışında daha serbest ve çalışmaya daha uygun olduğundan kaynaklandığı söylenebilir.

Geldikleri ülkeler bazında bakıldığında ayrımcılık algısında farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p = 0,006$). İkili karşılaştırmaya göre, Afrika'dan gelen öğrencilerin Asya ve Balkan'dan gelen öğrencilere göre daha fazla ayrımcılığa uğradıklarını düşündüğü tespit edilmiştir ($p < 0,001$).

En son olarak çalışma hakları hakkında bilgileri açısından bakıldığında

boyutlar farklılığı incelenmiştir. Yabancı olma zorluğu açısından farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0,032<0,05$). İkili karşılaştırmada hiç bilgisi olmayan ile az veya yeterli bilgisi olan öğrenciler arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Hiç bilgisi olmayanlar daha az zorluk yaşayacağını düşünmektedir. Bilgisi olanların daha çok zorluk yaşadığını (yaşayacağını) belirtmişlerdir. Bilgisi olanların zorlukların farkında olmasından dolayı bir zorluk beklentisi oluştuğu yorumu çıkarılabilir. Bilgisi olmayanların ise daha optimist bir bakışa sahip olduğu görülmektedir.

Sonuç

Uluslararası öğrencilerin daha iyi bir kariyer ve istihdam fırsatı amacına yönelik gerçekleştirdikleri eğitim göçü, fırsatların yanında bazı tehditleri de barındırmaktadır. Dünyanın birçok bölgesinde iş gücü piyasalarında meydana gelen yapısal dönüşümler öğrencileri ekonomik ve sosyal bakımdan daha kırılgan bir hayata sürükleyebilmektedir (Baş, 2019, s. 140). Diğer yandan özellikle sosyal açıdan birçok Avrupa ülkesi başta olmak üzere bu eğitim göçlerinin, yabancı karşıtlığı ve yükselen milliyetçilik akımlarından ziyadesiyle etkilenme yönleri söz konusudur. Bu olumsuzlukların öğrencilerin ülke tercihleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde son yıllarda eğitim göçünün Türkiye rotası oldukça hareketli bir sürece tanıklık etmektedir. Son birkaç yılda, Türkiye’de uluslararası öğrencilere yönelik kamu ve sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki aksiyoner eğilimleri görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’ye daha iyi bir istihdam ve kariyer fırsatı için gelen uluslararası öğrencilerin halihazırda çalışma koşulları ve yasal düzenlemelere ilişkin zemini ortaya koymaktır. Hukuki boyutlara ilişkin olarak ise yasalarda çalışma sürelerinin eğitim seviyelerine göre kısıtlanması söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda Uluslararası öğrencilerin 6 ay ve daha az süreli stajlar için izne ihtiyaçları olmaması bir avantaj gibi görünse de daha uzun süreli staj ve çalışma durumları için yasal olarak izin ve sigorta girişi aranmaktadır (Akgül, 2019, s. 158). Ayrıca sağlık ve sigorta boyutunda ise bazı dezavantajlı durumlar söz konusu olabilmektedir. Öğrencilerin bir kısmı uyum, iletişim gibi sorunlar yaşayabilmekte kurum tarafından sağlanan sosyal güvence hakkından haberdar olamadığı için özel sağlık sigortasına başvurabilmektedir. Bu durum

öğrenciler için maliyet oluşturmakta ve ilave bir yük olarak görülebilmektedir. Buna yönelik koordinasyon eksikliğinin giderilmesi ve yapılacak düzenleme öğrenciler tarafından olumlu karşılanabilecektir.

Diğer yandan çalışma koşullarına ilişkin ise, yapılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre, dil eğitimi alanlar ile diğer seviyelerde örgün eğitim alan öğrenciler arasında istatistiki olarak bir farklılık tespit edilmiştir. Dil eğitimi alan öğrencilerin haftalık eğitim sürelerinin diğer seviyelerde eğitim alan öğrencilere göre daha az süreli olmasından kaynaklı işe ayırdıkları vakit daha yüksektir. Bu farklılık, istihdam edilebilirlik bakımından öğrenciler arasında imkân farklılıklarına neden olabilir. Dolayısıyla uzun süreli istihdam edilebilirlik faktörü açısından fırsat eşitsizliğine yol açabilir. Çözüm noktasında özel sektörün mantığı daha uzun süreli ve verimi yüksek kişiyi tercih üzere olacağından bu gruplara yönelik olarak, her seviyenin kendi içerisinde değerlendirilerek tercih edilmesi seçeneği makul karşılanabilir. Bu kapsamda sektörel istihdamın şekillenmesi ve refah seviyesine katkısı bakımından yeni istihdam alanları oluşturmak, toplam istihdam içerisinde önde gelen sektörlerin payı hesaba katıldığında son derece önemlidir (Ersin ve Ergeç, 2018, s. 178; Karakeçe, 2018, s. 70). Bu yaklaşımla kullanılmayan yerli iş gücü kapasitesi bağlamında özellikle yerli genç istihdamı üzerindeki çarpan etkisi düşünüldüğünde hizmetler sektörünün alt bileşenleri olan toptan ve perakende ticaret sektörü ile sanayi alt sektörlerinden imalat sektörünün hacmini artırmak ve ikili ticaret ilişkileri geliştirebilmek adına uluslararası öğrenciler bu kapasite artışının lokomotifleri olarak önemli rol oynayabilir (Baş, 2017, s. 283; Ergeç ve Ersin, 2019, s. 164). Bir başka yönden, dil yeterliliği belirli bir düzeyde olan öğrencilerin uluslararası pazarlama faaliyeti ve marka değeri oluşturma çabasında olan firmalar için iyi bir tercih olabileceğidir. Bu anlamda yeni pazar hedefi ve yabancı yatırım planları olan bölgesel ve coğrafi hedefler üzerinde strateji geliştiren küresel ölçekli firmalar için yerli pazarı tanımaya yönelik bir alternatif istihdam şekli olarak tercih edilebilir (Zhang vd., 2020, s. 25707). Bir başka bulguya göre, Afrika kıtasından gelen öğrencilerin yanıtlarına göre diğer bölgelerden gelen nazaran ayrımcılığa uğradıklarını düşündüğü tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni olarak kültürel farklılık ve uyum sorunu düşünülebilir. Nihayetinde sosyal dışlanmaya kadar sebep olabilecek bu durum daha farklı unsurlarla birleştiğinde, örneğin ilk

gelişinde karşılaştığı negatifikler, dil sorunu vb. durumların derinleşmesi beraberinde iç içe geçmiş sorunlar dizisine kaynaklık edebilir (Akgül, 2017, s. 81). Çalışmadan elde edilen diğer bir bulguya göre, uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki yasal mevzuatta kendilerine tanınan çalışma hakları bakımından yetersiz bilgiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu eksik bilgiden dolayı, öğrenciler istihdam edilebilirlik bakımından zorluk yaşamakta ve ayrımcılığa maruz kaldığını- kalacağını- düşünmektedir. Bu çerçevede, uluslararası öğrencilere dönük sivil toplum kuruluşlarının rolü önemli hale gelmektedir.

Tartışma

Literatür taraması ile çalışmada elde edilen bulgular arasında bir örtüşme görülmektedir. O'Connor (2018) çalışmasında bahsettiği üzere, uluslararası öğrencilere “en iyi” ve “en zeki” yetenekli göçmenler olarak bakıldığı, aynı zamanda sosyal ve beşerî sermayelerinden yararlanmak üzere bir strateji izlendiğini ve bunun devletin göç entegrasyon politikaları vasıtasıyla yapıldığını ortaya koymaktadır. Ancak çalışmanın dikkat çekilen olumsuz sonuçları, öğrencilere AB üyesi olan ve olmayan şeklinde bir ayırım yapılmasının ırkçı, ayrımcı, bölücü ve kısıtlayıcı sonuçları olduğu yönündedir. Yapılan bu çalışma ile Türkiye’de, uluslararası öğrencilere yönelik içerme politikalarının daha güçlü olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu öneriyi destekleyen bulgu ise, Afrika kıtasından gelen öğrencilerin ayrımcılığa uğradıklarını düşünmeleridir. Bu bağlamda, kültürel uyum odaklı yeni plan ve stratejilerin benimsenmesi yararlı görülmektedir. Başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere birçok paydaşımın katılımıyla şekillenebilecek bir yol haritasına ihtiyaç vardır.

Bolssman ve Miller’ın (2008) yaptığı çalışmalarda İngiltere ve Afrika’da üniversitelerin uluslararası öğrencilerin istihdamında kilit rol oynadıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’deki üniversitelerde yer alan ya da kurulacak uluslararası öğrenci ofislerinin sektörle iş birlikleri geliştirerek uluslararası öğrencileri iş gücüne kazandırmaları mümkün olabilir. Böylelikle uluslararası öğrencilerin, çalışmanın bulgularında da tespit edilen iş bulma zorlukları, sektör bilgisi konusundaki eksikliklerinin giderilmesinde ve kendilerini dışlanmış hissetmelerini bertaraf etmede katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Akgül, O. (2017). Sosyal Dışlanmanın Kıskaçında Yeni Dezavantajlı Grup “Misafir Öğrenciler”, Akgül, O. (Ed.), *Uluslararası Öğrencilik Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler* (ss. 73-88), İstanbul: Harf Yayın İletişim.
- Akgül, O. (2019). Yeni Kayıp İstihdam Sınıfı Olarak Uluslararası Öğrenciler: İstanbul İlinde Okuyan Uluslararası Öğrenciler, Akgül, O. (Ed.), *Uluslararası Öğrencilik Entegrasyon, İstihdam ve Politika* (ss. 143-160), İstanbul: Ravza Yayıncılık.
- Alpar, R. (2017). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Altbach, P. G., Knight, J. (2007). “The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities” *Association for Studies in International Education*, 11 (3/4): 290-305.
- Australian Bureau of Statistics, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, [http://www.ausstats.abs.gov.au/ausstats/subscriber.nsf/LookupAttach/4102.0Publication14.12.113/\\$File/41020_International_Dec2011.pdf](http://www.ausstats.abs.gov.au/ausstats/subscriber.nsf/LookupAttach/4102.0Publication14.12.113/$File/41020_International_Dec2011.pdf).
- Baş, H. (2017). “Türkiye’de Genç Nüfus: Sorunlar ve Politikalar” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (27): 255-288.
- Baş, H. (2019). “Farklı Refah Rejimlerinde Genç İşsizliği ve NEET’nin Görünümü: İtalya, İngiltere ve İsveç Örnekleri” *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8 (21): 125-148).
- Bolat, Mehmet A. (2017). Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Politikası: Durum Tespiti ve Öneriler, Akgül, O. (Ed.), *Uluslararası Öğrencilik Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Perspektifler* (ss. 8-19), İstanbul: Harf Yayın İletişim.
- Bolsmann, C., Miller, H. (2008a). “International Student Recruitment to Universities in England: Discourse, Rationales and Globalisation” *Globalisation, Societies and Education*, 6 (1): 75-88.
- Bolsmann, C., ve Miller, H. (2008b). “International Student Recruitment: South African Rationales” *Journal of Higher Education in Africa*, 6 (2-3): 211-231.
- Bryla, P. (2015). “The Impact of International Student Mobility on Subsequent Employment and Professional Career: A Large-Scale Survey Among Polish Former Erasmus Students” *Social and Behavioral Sciences*, 176, 633-641.
- Cai, Y. (2014). “Enhancing Overseas Chinese Graduate Employability: The Case of Chinese Graduates with Finnish Academic Qualifications” *Frontiers of Education in China*, 9 (3): 377-402.
- Campus France, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, <http://www.ief.org/Services/Project-Atlas/France>.

- Cevher, E. (2016). "Yükseköğretimde Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Memnuniyeti" *IJOESS*, 7 (22): 337-349.
- Çakmak, Ö. (2008). "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi" *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11: 33-41.
- Definiton of International Students, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, <http://www.statcan.gc.ca/pub/81-004-x/2010006/def/intlstudent-etudiantetranger-eng.htm>.
- Enterieva, M., Sezgin, F. (2016). "Türki Cumhuriyetlerden Türkiye'ye Gelen Yükseköğretim Öğrencilerinin Akademik ve Sosyal Beklentilerinin Karşılama Düzeyi" *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 6 (1): 102-115.
- Ersin, İ., ve Ergeç, E. H. (2018). "Harcama Bileşenleri ve Sektörel İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkisi" *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16 (Özel Sayı): 161-180.
- Ergeç, E. H., ve Ersin, İ. (2019). "The Relationships between Public Expenditure and Sectorial Employment in Turkey" *BİL TÜRK Ekonomi ve İlişkili Çalışmalar Dergisi*, 1 (2): 150-168.
- European Commission, Immigration of International Students to the EU, European Migration Network Study 2012, 2012.
- F. Hair Jr, J., Sarstedt, M., Hopkins, L., G. Kuppelwieser, V. (2014). "Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) An Emerging Tool in Business Research" *European Business Review*, 26 (2): 106-121.
- Falcone, S. (2017). "International Student Recruitment: Trends and Challenges" *Journal of International Students*, 7 (2): 246-256.
- Filizöz, B., Meral E., Ertürk, E. (2016). "Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Uyum Sorunları: Necmettin Erbakan Üniversitesi ve Cumhuriyet Üniversitesinde Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma" *2. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi: Göç, Yoksulluk ve İstihdam Bildiriler Kitabı*, 607-618.
- German Academic Exchange Service (DAAD), Erişim Tarihi: (8 Kasım 2017), <http://www.iie.org/Services/Project Atlas/Germany>.
- Goodwin, K., Mbah, M. (2017). "Enhancing the Work Placement Experience of International Students: Towards A Support Framework" *Journal of Further and Higher Education*, 1-12.
- Huang, I., Raimo, V., Humfrey, C. (2016). "Power and Control: Managing Agents for International Student Recruitment in Higher Education" *Studies in Higher Education*, 41 (8): 1333-1354.
- Huang, R., Turner, R., Chen, Q. (2014). "Chinese International Students' Perspective and Strategies in Preparing for Their Future Employability" *Journal of Vocational*

Education & Training, 66 (2): 175-193.

International Association of Universities, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, <http://www.iau-aiu.net/content/glossary>.

International Student Mobility: Patterns and Trends, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017, <http://www.wes.org/educators/pdf/studentmobility.pdf>.

International Student Work Permission, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, http://www.dickinson.edu/info/20211/career_center/597/international_student_work_permission.

International students: What are Your Employment Rights? Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, <https://www.theguardian.com/careers/careers-blog/international-students-employment-rights-eligibility>.

İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar İçin Genel Sağlık Sigortası, Erişim Tarihi: 26 Kasım 2017, http://www.goc.gov.tr/files/files/SGK_KITAPCIK_tr-1.pdf.

Jackson, D. (2016). "Deepening Industry Engagement with International Students Through Work-Integrated Learning" Australian Bulletin of Labour, 42 (1): 38-61.

Japan Student Services Organization (JASSO), Erişim Tarihi: 26 Kasım 2017, <http://www.jie.org/Services/Project-Atlas/Japan>.

Kalkınma Bakanlığı (2015). Kalkınma Araştırmaları Merkezi Araştırma Projesi Raporu, Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi.

Karakeçe, E. (2018). Türkiye Ekonomisinde Önde Gelen Sektörler, Ersin, İ. (Ed.), *Temel kavram ve Analizleriyle Türkiye Ekonomisi*, (ss. 53-78), Bursa: Ekin Yayınevi.

Knight, J. (2007). "Implications of Crossborder Education and GATS for the Knowledge Enterprise, Unesco on Higher Education" Research and Knowledge, 134-146.

Know the Conditions of Your Work Permission, Erişim Tarihi: 12 Kasım 2017, <https://www.bu.edu/isso/employment-internships/on-campus-student-employment/conditions/>.

Koçak, O., Arslan, H., Eti, S. (2017). "Belediyelerde Sosyal Politika Uygulamaları ve Pendik Belediyesi Örneği" OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 7 (12): 119-144.

Li, Z., Lowe, J. (2016). "Mobile Student to Mobile Worker: the Role of Universities in the 'War of Talent'" British Journal of Sociology of Education, 37 (1): 11-29.

Milli Eğitim Bakanlığı (1983) Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun, Erişim Tarihi: 31 Ekim 2017, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/113.html>.

- Nilsson, P. A., Ripmeester, N. (2016) "International Student Expectations: Career Opportunities and Employability" *Journal of International Students*, 6 (2): 614-631.
- O'Connor, S. (2018). "Problematising Strategic Internationalisation: Tensions and Conflicts Between International Student Recruitment and Integration Policy in Ireland" *Globalisation, Societies and Education*, 16 (3): 339-352.
- Özkan, G., Güvendir, Acar, M. (2015). "Uluslararası Öğrencilerin Yaşam Durumları: Kırklareli ve Trakya Üniversiteleri Örneği" *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1): 174-190.
- Özoğlu, M., Gür, B., S. İpek C. (2012). *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Öztürk, N. (2005). "İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü" *Sosyo Ekonomi*, 1: 1-18.
- Sarıçay, N. (2009). "Türkiye'de Eğitimin Sorunları, Eğitimin Ekonomik Boyutu ve Çözümleri" *İzmir Ticaret Odası Ar-Ge Bülten*, Erişim Tarihi: 7 Mart 2019, http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/7475BDA195B74855B3519ADCE4362AFE/5399/nesrin_egitim.pdf.
- Şimşek, B., Bakır, S. (2016). "Uluslararası Öğrenci Hareketliliği ve Atatürk Üniversitesinin Uluslararasılaşma Süreci" *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55 509-542.
- Vauterin, J. J., Linnanen, L., ve Marttila E. (2011). "Customer Orientation in Higher Education: the Missing Link in International Student Recruitment? A Relationship Marketing Approach" *Industry & Higher Education*, 25 (2): 77-91.
- Yüksek Öğretim Kurumu, *Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022*, 2017.
- Zhang, G., Zhou, S., Xia, X., Yüksel, S., Baş, H., and Dincer, H. (2020) "Strategic Mapping of Youth Unemployment With Interval-Valued Intuitionistic Hesitant Fuzzy DEMATEL Based on 2-Tuple Linguistic Values," in *IEEE Access*, 8, 25706-25721.